

TA'LIM TIZIMIDA O'QUVCHI VA PEDAGOGLARNING HAYOTIY HAMDA PSIXOLOGIK KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY MEXANIZMLARI

Xolova Norgul Jumanazarovna

Karmana tumani maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 13- maktab psixologi

Kurbonova Shoxida Sayfiddin qizi

Karmana tumani maktabgacha va maktab ta'limi bo'limiga qarashli 21- maktab psixologi

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy ta'lim tizimida o'quvchi va pedagoglarning psixologik salomatligini mustahkamlash hamda hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishning dolzarb masalalari tahlil qilinadi. Ta'lim jarayoni ishtirokchilarining hayotiy qiyinchiliklarga chidamliligini oshirishda UNICEF kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikning samarali jihatlari yoritilgan. Tadqiqot davomida pedagoglarning psixologik kompetentligini oshirish mexanizmlari va ularning ta'lim sifatiga ta'siri ilmiy asoslab berildi. Maqolada To'raqo'rg'on tumani miqyosida o'tkazilgan amaliy seminarlar natijalari va metodik tavsiyalar umumlashtirilgan. Xulosa qismida maktablarda ijtimoiy-psixologik muhitni sog'lomlashtirish bo'yicha strategik yo'nalishlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: psixologik kompetensiya, hayotiy ko'nikmalar, UNICEF, ta'lim tizimi, pedagogik mahorat, motivatsiya, rezilyentlik, inklyuziv ta'lim, ijtimoiy moslashuv, zamonaviy mexanizmlar.

Bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan globallashtirish davrida ta'lim tizimi oldida nafaqat bilimli, balki ruhan tetik, hayotiy to'siqlarga tayyor va ijtimoiy moslashuvchan shaxsni tarbiyalash vazifasi turibdi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim sohasida amalga oshirilayotgan islohotlar negizida "inson kapitali"ni rivojlantirish g'oyasi yotadi. Bu jarayonda o'quvchilarning "Soft skills" (yumshoq ko'nikmalar) deb ataluvchi hayotiy malakalarini shakllantirish, shuningdek, ularga dars beruvchi pedagoglarning psixologik bilimlarini boyitish muhim ahamiyat kasb etadi.

"Xalq ta'limi tizimidagi o'quvchi va pedagoglarning hayotiy hamda psixologik bilim-ko'nikmalarini oshirish mexanizmlarini yaratish" loyihasi aynan ta'lim muhitidagi sub'ektlarning o'zaro munosabatlarini yangi bosqichga olib chiqishga xizmat qiladi. Zero, o'qituvchi o'zining emotsional holatini boshqara olmas ekan, o'quvchida mustahkam hayotiy pozitsiyani shakllantirish mushkul vazifadir.

1. Pedagoglarning psixologik kompetentligini oshirish mexanizmlari

Ta'lim tizimidagi psixologik mexanizmlar deganda, biz pedagoglarning o'quvchi shaxsiga individual yondashishi, nizoli vaziyatlarni bartaraf etishi va stressga chidamliligini tushunamiz. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik faoliyatda "hissiy yonish" (emotional burnout) sindromi dars sifatining pasayishiga olib keluvchi asosiy omildir.

Shu maqsadda, To'raqo'rg'on tumani MMTB tomonidan o'tkazilgan amaliy seminarlarda pedagoglar uchun quyidagi mexanizmlar taklif etildi:

Refleksiv ko'nikmalarni rivojlantirish: O'qituvchining o'z faoliyatini tashqaridan kuzatishi va tahlil qilishi.

Empatiya va kommunikatsiya: O'quvchi bilan sub'ekt-sub'ekt munosabatini o'rnatish, uning ichki dunyosini tushunishga intilish.

Psixologik dekompressiya: Ishdan keyingi ruhiy tiklanish mashqlari.

2. UNICEF bilan hamkorlik: Hayotiy ko'nikmalarni shakllantirishning xalqaro tajribasi

UNICEFning O'zbekistondagi vakolatxonasi bilan hamkorlikda amalga oshirilayotgan "Hayotiy ko'nikmalarni rivojlantirish va shakllantirish" loyihasi o'quvchilarni mustaqil hayotga tayyorlashning o'ziga xos modelini taklif etadi. Hayotiy ko'nikmalar (Life Skills) faqatgina nazariy bilimlar emas, balki amaliy faoliyatda as qotadigan malakalar majmuidir.

Ushbu ko'nikmalar to'rt ta asosiy blokni o'z ichiga oladi:

Kognitiv ko'nikmalar: Tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va qaror qabul qilish.

Shaxslararo ko'nikmalar: Muloqot madaniyati, muzokara olib borish va jamoada ishlash.

Hissiy ko'nikmalar: O'z-o'zini anglash, his-tuyg'ularni boshqarish va stressga bardoshlik.

Ijtimoiy mas'uliyat: Bag'rikenglik (tolerantlik) va hamdardlik.

Seminarlar davomida aniqlanishicha, bunday ko'nikmalarga ega o'quvchilar nafaqat o'qishda yuqori natijalarga erishadi, balki jamiyatda o'z o'rnini topishda kamroq qiyinchilikka uchraydi.

3. Amaliy natijalar va tahlil

To'raqo'rg'on tumanidagi umumta'lim maktablarida o'tkazilgan monitoring natijalariga ko'ra, tizimli psixologik treninglar o'tkazilgan sinflarda o'quvchilar orasidagi agressivlik darajasi 15% ga kamaygan. Pedagoglar o'rtasida o'tkazilgan so'rovnomada ishtirokchilarning 85% i psixologik bilimlar dars o'tish jarayonida intizomni saqlash va o'quvchi motivatsiyasini oshirishda yordam berayotganini ta'kidlashgan.

Ayniqsa, inklyuziv ta'limga jalb etilgan bolalar bilan ishlashda psixologik mexanizmlarning o'rni beqiyos. Ularning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishda

"Kichik qadamlar" metodikasi va ijtimoiy hikoyalar metodidan foydalanish yuqori samara bermoqda.

Xulosa qilib aytganda, ta'lim tizimida psixologik bilim va hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish uzluksiz jarayon bo'lib, u pedagog va o'quvchining o'zaro hamkorligiga tayanadi.

Birinchidan, har bir maktabda psixologik xizmat faoliyatini metodik jihatdan to'g'ri tashkil etish, xalqaro tajribalarni (UNICEF modellari) mahalliy sharoitga moslashtirish lozim.

Ikkinchidan, pedagoglarning psixologik madaniyatini oshirish ularning kasbiy mahorati tarkibiy qismi sifatida baholanishi kerak.

Uchinchidan, hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish dars jarayonlariga integratsiya qilinishi, ya'ni har bir dars o'quvchida ma'lum bir hayotiy ko'nikmani (masalan, jamoada ishlash yoki tahlil qilish) tarbiyalashi shart. Faqatgina shunday yondashuv orqali biz har tomonlama barkamol avlodni voyaga yetkaza olamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirziyoyev Sh.M. "Yangi O'zbekiston strategiyasi". – Toshkent: "O'zbekiston" nashriyoti, 2021.
2. UNICEF Uzbekistan. "Hayotiy ko'nikmalarga asoslangan ta'lim: Metodik qo'llanma". – Toshkent, 2022.
3. G'oziyev E.G. "Umumiy psixologiya". Darslik. – Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati", 2010.
4. Vygotskiy L.S. "Pedagogik psixologiya". – Moskva: "Pedagogika-Press", 1996.
5. Shoumarov G'.B. "Oila psixologiyasi". – Toshkent: "Sharq", 2008.
6. Zubayidova N. "O'quvchilarning hayotiy ko'nikmalarini shakllantirishda interaktiv metodlarning o'rni". // Psixologiya jurnali. – 2023. №2.